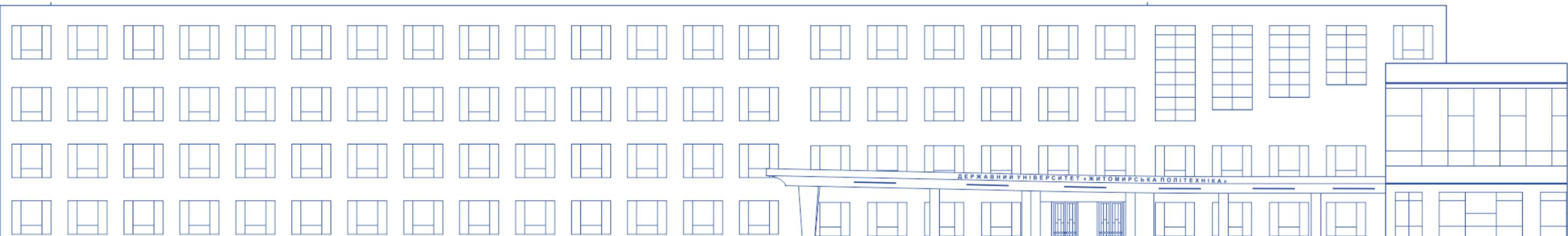

КРИМІНОЛОГІЯ

ЯК НАУКА

ПОНЯТТЯ КРИМІНОЛОГІЇ, ЇЇ ПРЕДМЕТ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ НАУК

Первинними джерелами знань, що в подальшому були використані для формування теоретичних основ кримінології, стали праці багатьох видатних філософів, починаючи з **Платона, Аристотеля, Х. Аквінського, Я. Шпенглера, М. Лютера, І. Фіхте** та ін.

Вагомий внесок в осмислення природи злочину і ролі покарання, ефективності роботи судів і тюремної системи зробили видатні філософи-просвітники **Ш. Монтеск'є** (1689-1755), **Ж.-Ж. Руссо** (1712-1778), **Д. Говард** (1726-1790), **Ч. Беккарія** (1738-1794), **А. Феєрбах** (1725-1833), **І. Бентам** (1748-1832), **Г. Сковорода** (1722-1794) та ін.

Уприріст кримінологічних знань і становлення кримінології зробили вагомий внесок такі всесвітньо відомі вчені, як **Ч. Ломброзо** «Людина злочинна» (1876), **А. Кетле** «Соціальна система» (1848), **А. Лакасань** «Порівняльна злочинність у містах і селах» (1882), **Р. Гаррофало** «Кримінологія: вивчення злочину, його причин і засобів репресії» (1885), **Г. Тард** «Злочини натовпу» (1886), **Ф. Ліст** «Завдання кримінальної політики. Злочин як соціально-патологічне явище» (1895), **Д. Дріль** «Злочинність і злочинці. Кримінально-психологічні етюди» (1895), **Г. Ашафенбург** «Злочин і боротьба з ним» (1902), **Е. Феррі** «Кримінальна соціологія» (1906), **М. Гернет** «Суспільні причини злочинності» (1905), **С. Гогель** «Курс кримінальної політики у зв'язку з кримінальною соціологією» (1910), **А. Принс** «Захист суспільства і перетворення кримінального права» (1910), **С. Познишев** «Кримінальна психологія. Злочинні типи» (1926) та ін.

КРИМІНОЛОГІЯ

Термін «**кримінологія**» було введено в науковий обіг французьким антропологом **Полем Топінаром** (1879), тоді як першу книгу під назвою «Кримінологія» написав італійський учений **Рафаель Гаррофало** (1885). Між тим як система знань, понять і категорій кримінологія сформувалася у середині **XX ст.**

У сучасному розумінні

КРИМІНОЛОГІЯ- це наука про закономірності виникнення, функціонування, розвитку злочинності і боротьби з нею

ОБ'ЄКТОМ кримінологічного вивчення виступають **злочинність і боротьба з нею.**

ПРЕДМЕТ кримінології включає такі структурні елементи:

- злочинність, її прояви та наслідки;
- фонові для злочинності явища;
- злочинна поведінка;
- злочинна спільнота;
- реальні та потенційні кримінальні загрози;
- особа злочинця;
- жертви злочинів і їх віктимізація;
- детермінанти злочинності, причини та умови вчинення злочинів;
- боротьба зі злочинністю, запобігання злочинам

Злочинність становить один із об'єктивно небезпечних різновидів поведінки людей у суспільстві і кіберпросторі, що загрожує стабільності, правопорядку та суспільному прогресу. Вона здійснює руйнівний вплив на загальнолюдські цінності, довіру між членами суспільства, правовідносини.

Наслідки злочинності виявляються у:

- порушенні принципів верховенства права і законності, дестабілізації правопорядку;
- заподіянні матеріальної, фізичної, моральної шкоди жертвам злочинів;
- створенні стану небезпеки для невизначеного кола людей, а також у підриві довіри до органів державної влади, правоохоронної системи;
- завадні збитків іміджу держави в міжнародних відносинах

Фонові для злочинності явища (криміногенні форми поведінки людей) - це відхилення від загальноприйнятих у суспільстві норм і правил правомірної поведінки, що перебувають із злочинністю у різного роду зв'язках і відношеннях.

До фонових явищ традиційно **відносять** пияцтво, наркотизм, проституцію, бродяжництво, безпритульність, нелегальну міграцію, кримінальну субкультуру, правопорушення, дисциплінарні проступки.

Новими видами фонових явищ стали тіньова економіка, екстремізм, расизм, рейдерство, домашнє і гендерно зумовлене насильство, булінг, сексизм, тролінг, протиправний контент у мережі Інтернет, кардинг, фішинг, мальваре та ін.

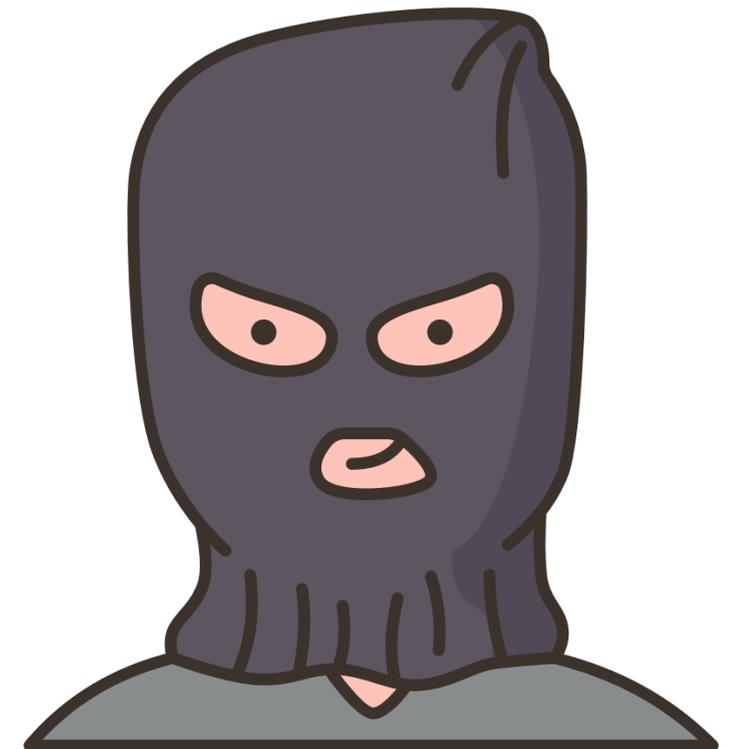
У кримінології **злочинна поведінка** вивчається в нерозривному зв'язку з особистістю злочинця і причинами вчинення кримінальних правопорушень. Указана поведінка **складається із** таких ланок, як:

1. Кримінальна мотивація;
2. Прийняття рішення вчинити злочин і його планування;
3. Виконання прийнятого рішення та настання суспільно небезпечних наслідків

Злочинна спільнота являє собою умовне об'єднання осіб, що взаємодіють між собою в межах спільної злочинної діяльності і представляють деструктивну колективну силу, яка впливає на важливі сфери суспільного життя.

Особа злочинця являє собою сукупність криміногенних ознак, аморальних якостей та індивідуально-психологічних властивостей, що у поєднанні із зовнішніми обставинами обумовили прийняття рішення про вчинення кримінального правопорушення. Це поняття охоплює сукупність усіх ознак і властивостей (біосоціальних ознак, психофізіологічних особливостей, індивідуально-психологічних якостей, кримінально-правових ознак), що всебічно характеризують злочинця як члена суспільства і суб'єкта протиправної поведінки.

У кримінології категорія “**жертва**” застосовується до **соціального суб'єкта** (фізичної особи, суб'єкта господарювання, етнічної групи, професійної спілки, національної меншини, релігійної організації, громадського об'єднання, територіальної громади, народу), якому **кримінальним правопорушенням заподіяно** матеріальну, моральну або фізичну **шкоду**, незалежно від визнання вказаних суб'єктів потерпілим у процесуальному порядку.

Віктимізація соціальних суб'єктів означає заподіяння шкоди носіям підвищеної віктимності, набуття ними соціального статусу жертви злочину. Під віктимізацією розуміють сукупність правових, економічних та соціально-психологічних чинників, які впливають на стан захищеності членів суспільства від злочинності

Детермінація злочинності - це відношення, взаємозв'язок та взаємодія між явищами, процесами, станами, подіями суспільного життя, що **породжують злочинність, зумовлюють її існування і розвиток**. Серед різноманітних видів детермінації, що відображають універсальний зв'язок та взаємодію між усіма об'єктами соціальної дійсності, найбільше кримінологічне значення мають причини, умови, кореляти, зв'язок станів і функціональна залежність.

Причинами злочинності виступають криміногенні деформації правової свідомості і правової культури певної частини суспільства, що породжують протиправну поведінку людей. Тоді як **умовами** злочинності визнаються кризові явища і процеси суспільного життя, складна соціальна ситуація, що створюють можливості для вчинення кримінальних правопорушень

Боротьба із злочинністю включає державну політику, антикримінальне законодавство, комплекс заходів впливу на причини й умови злочинності і злочинної поведінки, притягнення злочинців до кримінальної відповідальності, виконання кримінальних покарань, міжнародну співпрацю у сфері забезпечення правопорядку.

Як родове поняття **боротьба із злочинністю складається** із запобігання кримінальним правопорушенням, передовсім злочинам, і протидії злочинності.

Запобігання злочинам - це комплекс заходів впливу на причини та умови злочинної поведінки, спрямований на обмеження їх дії та усунення. **Метою** запобігання кримінальним правопорушенням є недопущення їх вчинення. Якщо запобігти кримінальним правопорушенням не вдалося, тоді починається протидія злочинності та її проявам.

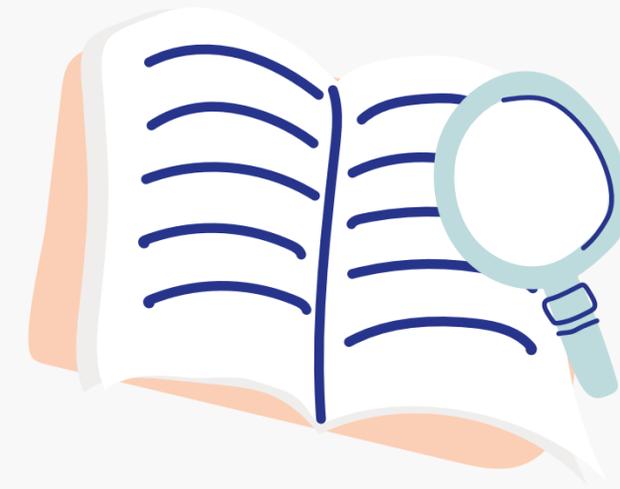

Протидія злочинності являє собою діяльність органів кримінальної юстиції та інших уповноважених суб'єктів щодо виявлення, припинення, розслідування та притягнення до відповідальності винних у вчиненні кримінальних правопорушень.

Методи наукових досліджень

це конкретні прийоми, способи та операції з отримання, обробки, опрацювання й аналізу наукової інформації щодо певного об'єкта.

Методи наукового пізнання будь-якої науки, у тому числі кримінології, можна **класифікувати** таким чином:

- 1) методи, що безпосередньо впливають із філософського діалектичного методу як **загального методу пізнання**;
- 2) **загальнонаукові методи**, якими користується будь-яка наука, вони є складовою і продуктом розвитку теорії наукового пізнання;
- 3) **методи інших наук**, що використовуються однією наукою при пізнанні у своїх цілях об'єктів, які належать до предмета інших наук, але частково, у певному ракурсі, є предметом пізнання й цієї науки;
- 4) **методи певної науки**, які є результатом і частиною розвитку її власної теорії (теорій).

До методичних положень (методів), що безпосередньо впливають із загального діалектичного методу пізнання, **належать філософські закони:**

- розвитку та взаємозв'язку явищ, процесів, проявів життєдіяльності у природі та суспільстві;
- єдності та боротьби протилежностей як рушійних сил передумов та стимулів розвитку, переходу кількісних змін у якісні, заперечення тощо,

а також **категорії:**

- причини і наслідку;
- загального, особливого та одиничного;
- необхідного і випадкового; змісту і форми та ін.

На основі цих законів та категорій філософії, передусім пов'язаних із діалектичним методом, опрацьовуються теоретичні підвалини інших методів наукового пізнання

Загальнонаукові теоретичні методи розробляються загальною теорією пізнання і застосовуються в більшості природничих та суспільних наук.

До таких методів **належать**:

<p>аналіз розчленування певного явища на окремі властивості чи відношення</p>	<p>синтез поєднання різних елементів, сторін, властивостей об'єкта в єдине ціле</p>	<p>індукція логічний прийом, що полягає в отриманні висновків, одержаних при сходженні від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень</p>	<p>дедукція логічний умовивід від загального до частково-вого, від загальних суджень до часткових висновків</p>	<p>системний метод пов'язаний із побудовою системи взаємозв'язків елементів, складових об'єкта</p>
<p>моделювання заміна реального об'єкта вивчення об'єктом-замінником (моделлю), який містить у собі риси, зв'язки, відношення досліджуваного об'єкта</p>	<p>гіпотетичний метод висування на основі дедукції наукового припущення для пояснення певного явища</p>	<p>узагальнення перехід від емпіричного аналізу окремих об'єктів на більш високий ступінь абстракції шляхом виділення спільних ознак, що є в розглянутих об'єктах</p>	<p>формалізація метод відбиття результатів мислення в точних поняттях, виражених у формулах чи знаковій формі тощо</p>	<p>абстрагування метод наукового пізнання, оснований на формуванні образу реального об'єкта за допомогою мисленнєвого виділення ознаки, яка цікавить дослідника</p>

Методика наукових досліджень –

це операційна послідовність застосування наукових методів у конкретних дослідженнях для збирання, опрацювання та аналізу інформації

Для вибору методики дослідник має визначити і врахувати:

- 1) мету дослідження;
- 2) набір методів дослідження;
- 3) послідовність застосування методів.

Доцільно дотримуватися такої послідовності **етапів кримінологічного дослідження:**

- встановлення проблеми, ознайомлення з профільною літературою, визначення наукової гіпотези запланованого дослідження;
- розробка програми дослідження, визначення джерел інформації, методів дослідження, учасників, матеріально-технічного забезпечення;
- безпосереднє збирання інформації та її фіксація;
- узагальнення та аналіз отриманої інформації

Соціологічні та інші методи, що викростовуються кримінологією:

Спостереження

систематичне, цілеспрямоване, спеціально організоване сприймання предметів і явищ об'єктивної дійсності, які виступають об'єктами дослідження.

Буває 2-ох видів:

- 1) включене;
- 2) невключене.

Експеримент

полягає в тому, що пізнання емпіричного факту здійснюється через дослідне відтворення відносин та умов його функціонування..

Опитування

збирання значущої для дослідження інформації шляхом спілкування (безпосереднього або опосередкованого) з респондентами. Відбувається у двох формах:

анкетування

При анкетуванні бланки анкет із питаннями щодо досліджуваної проблеми передаються опитуваним (респондентам). Ці особи самостійно фіксують відповіді на отриманих бланках, після чого передають їх дослідникам.

інтерв'ю

від анкетного засобу опитування відрізняється тим, що в цих випадках дослідник самостійно задає питання безпосередньо опитуваним і фіксує відповіді в спеціально розроблених бланках

формалізовані (стандартизовані)

неформалізовані (нестандартизовані)

фокусовані

клінічні

Експертні оцінки

передбачають опитування та узагальнення думки фахівців із певної проблеми. Застосовується цей метод там, де отримати інформацію іншими методами неможливо, і там, де вишукувані дані мають оціночний характер (краще - гірше, більше - менше, доцільно - недоцільно)

Вивчення документів

являє собою процес ознайомлення та фіксації дослідником інформації з документальних джерел. Документом прийнято вважати створений людиною предмет, призначений для збереження і передачі інформації (зазвичай у паперовому або електронному вигляді). У кримінологічних дослідженнях вивчаються кримінальні та особові справи засуджених, матеріали преси і т. ін.

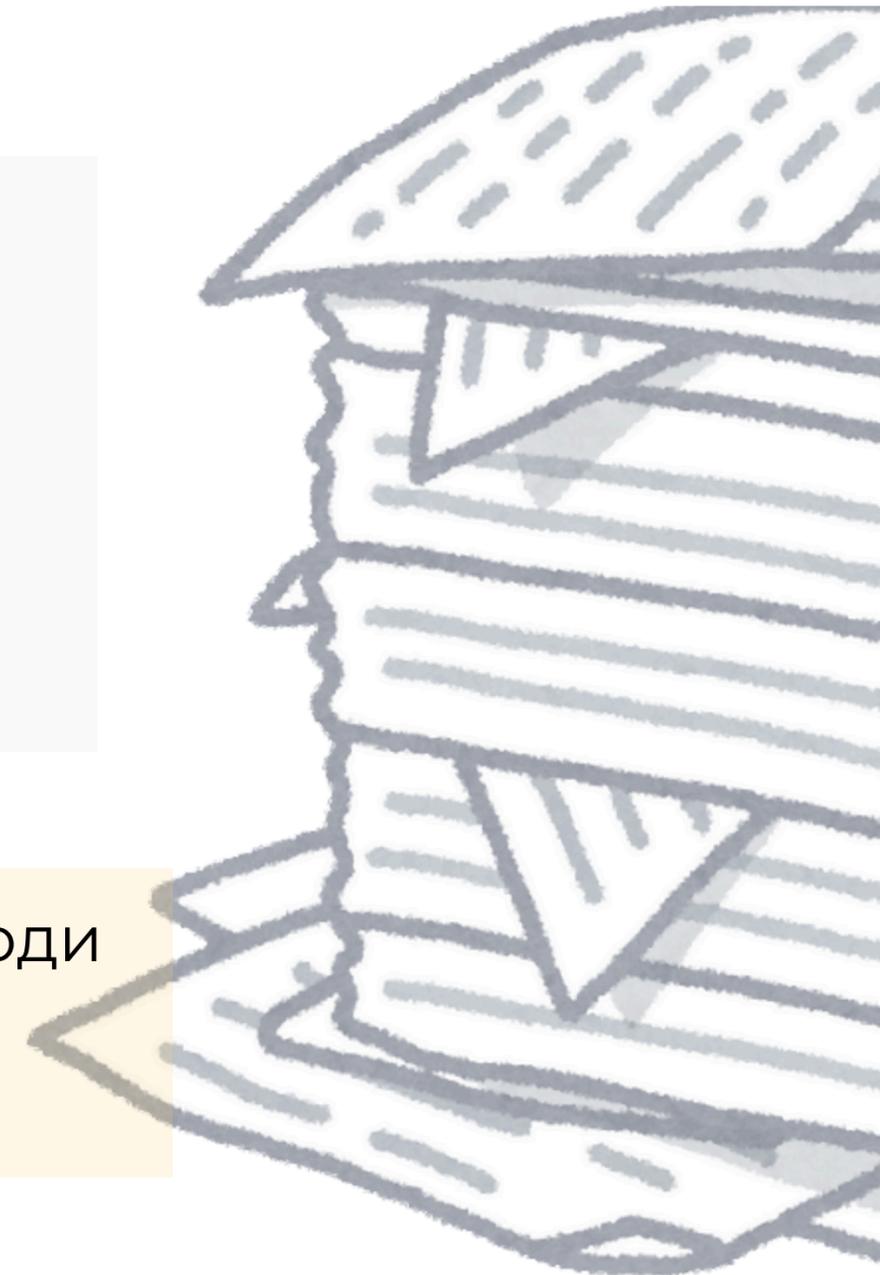
Метод оцінки рівня інтелекту

дає можливість зробити висновки про інтелектуальний розвиток людини на підставі відповідей випробуваного на питання з різних сфер людських знань.

Тестування

психологічний метод, який дозволяє одержати дані про закономірності психічного життя людини, активне відображення людською свідомістю об'єктивної реальності у формі відчуттів, мотивів, потреб, переживань і інших процесів психіки за допомогою психологічних методик (проективних методик психологічного дослідження).

За повнотою охоплення досліджуваного явища методи досліджень поділяють на **суцільні і несущільні**.

Статистичні методи

спеціальні методи збору й аналізу інформації про кількісні характеристики масових соціальних явищ.

У кримінології їх використовують, зокрема, для встановлення властивостей злочинності, визначення ефективності правоохоронної діяльності. Статистичні методи, на відміну від соціологічних, описують не змістовні, а кількісні характеристики масових явищ.

Дослідження із застосуванням статистичних методів здійснюється в декілька етапів

1. Підготовчий етап. Його метою є організація майбутнього дослідження. На цьому етапі вирішуються два види питань: **організаційні** і **методичні**.

- *Організаційні* питання присвячені матеріальним і економічним аспектам роботи (фінансування заходу, його учасники і т. ін.).
- *Методичні* питання стосуються методики дослідження. Зокрема, визначається явище - об'єкт спостереження, одиниця досліджуваної сукупності, засоби аналізу інформації і т. д.

2. Етап статистичного спостереження. На цьому етапі факти (одиниці сукупності) виявляються (власне спостерігаються) та реєструються передбаченим способом (у розроблених бланках або в електронному вигляді). При цьому застосовуються методи спостереження, анкетування, інтерв'ювання.

3. Етап зведення й групування. Після етапу статистичного спостереження отримана інформація, як правило, розрізнена і знаходиться у різних дослідників.

4. Етап узагальнення статистичних даних. У процесі арифметичного обчислення визначають так звані узагальнюючі показники - числові дані, які характеризують кількість, співвідношення, середнє значення властивостей явищ. Наприклад, підраховується загальна кількість злочинів і встановлюється рівень злочинності у двох областях: у першій - 300 злочинів за місяць, у другій - 200 (показник кількості). Далі при арифметичному співвідношенні цих даних устанавлюється, що на першій території цей показник у 1,5 разу більший, ніж на другій (показник співвідношення).

5. Етап аналізу статистичної інформації. На цьому етапі виявляються взаємозв'язок між різними соціальними явищами і тенденціями їх розвитку. априклад, устанавлюється взаємозалежність між зростанням кількості злочинів, учинених у стані алкогольного сп'яніння, і зростанням кількості алкоголю, реалізованого населенню.

6. Етап поширення результатів статистичного дослідження. На цьому етапі отримані дані оформлюються у вигляді тексту, таблиць, графіків і поширюються серед зацікавлених користувачів

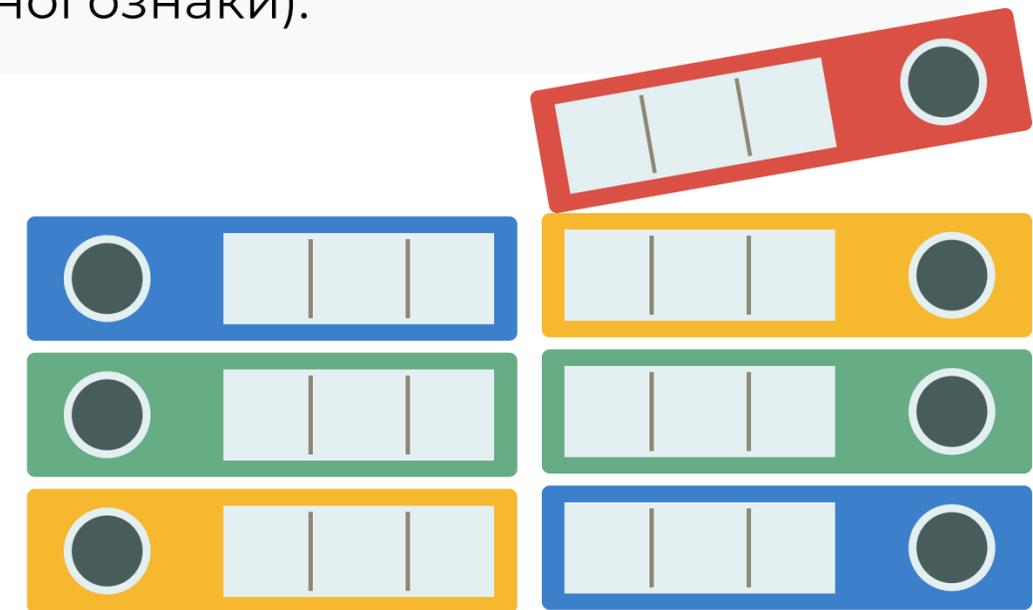
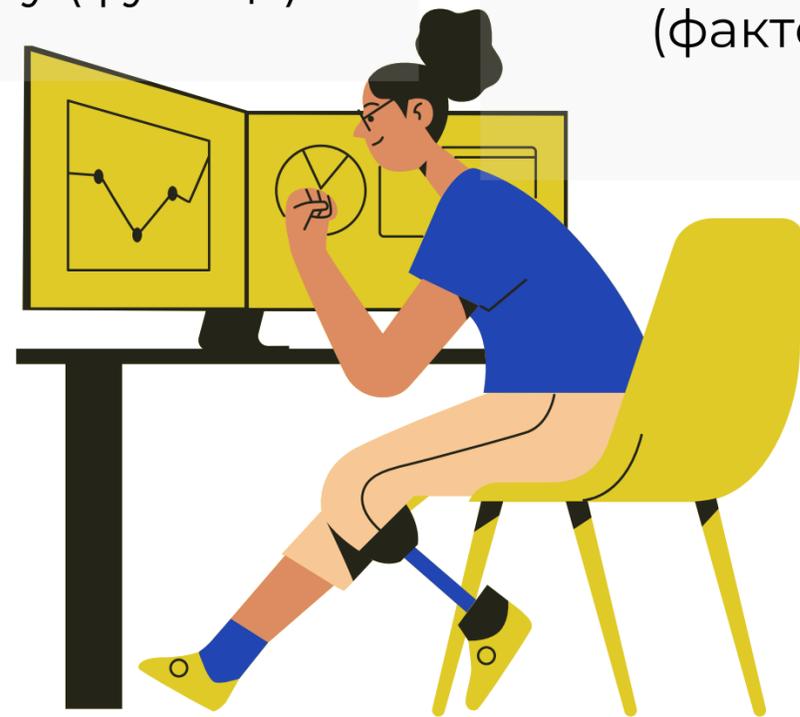
Аналіз даних кримінологічного дослідження

полягає у встановленні зв'язків та залежностей як усередині досліджуваної сукупності (виду злочинності, групи злочинів), так і її зв'язків з іншими явищами та процесами суспільного буття. За ступенем залежності одного явища від іншого розрізняють два види зв'язку:

функціональний (повний) і **стохастичний** (неповний, або статистичний).

зв'язок, при якому кожному значенню факторної ознаки x (аргументу), що характеризує певне явище, у всіх випадках відповідає одне або кілька значень результативної ознаки y (функції).

є неоднозначним, адже при ньому кожному значенню ознаки x відповідає певна множина значень ознаки y , які утворюють так званий умовний розподіл. Якщо умовні розподіли замінюють одним параметром (середнім значенням y), то такий зв'язок називають кореляційним. При такому зв'язку немає суворої відповідності між значеннями залежних ознак: кожному певному значенню аргументу (факторної ознаки) відповідає кілька різних значень функції (результативної ознаки).

Кореляційний аналіз

це визначення взаємозалежностей між статистичними ознаками, які характеризують окремі соціально-економічні явища і процеси.

За напрямком зв'язок між корелюючими величинами може бути **прямим** або **оберненим**.

За формою зв'язку розрізняють **прямолінійні** та **криволінійні** кореляційні залежності. Прямолінійний кореляційний зв'язок характеризується рівномірним зростанням або зменшенням результативної ознаки під впливом відповідної зміни факторної ознаки. Графічно його можна представити на лінійному графіку у вигляді прямої лінії. При криволінійному кореляційному зв'язку однаковим змінам середніх значень факторної ознаки відповідають різні зміни середніх значень результативної ознаки. Графічно його можна представити на лінійному графіку у вигляді кривої лінії

При прямому зв'язку зміна факторної ознаки зумовлює зміну результативної ознаки в тому самому напрямку.

Якщо ж зі збільшенням факторної ознаки результативна ознака зменшується або, навпаки, із зменшенням факторної зростає результативна, то такий зв'язок називають оберненим.

Наприклад, між пияцтвом і злочинністю є пряма залежність, а між освітою і злочинністю - обернена.

Залежно від кількості досліджуваних ознак розрізняють **парну (просту)** та **множинну** кореляцію. При **парній** кореляції аналізують зв'язок між факторною та результативною ознаками; при **множинній** кореляції - залежність результативної ознаки від двох і більше факторних ознак.

Для встановлення зв'язку між явищами, які пов'язані між собою,

метод порівняння паралельних рядів.

Сутність його полягає в тому, що дані ряду факторної ознаки розміщуються за принципом її зростання, або зменшення, або за якимось іншим принципом і паралельно наводиться ряд даних результативної ознаки, яка залежить від факторної. Шляхом порівняння наведених рядів виявляються наявність і напрямок зміни результативної ознаки залежно від зміни факторної ознаки. У тих випадках, коли зростання факторної ознаки приводить до зростання і величини результативної ознаки, можна говорити про наявність прямої кореляційної залежності. Якщо ж із збільшенням факторної ознаки величина результативної ознаки має тенденцію до зменшення, то можна припустити наявність оберненого зв'язку між ознаками.

Щільність кореляційного зв'язку оцінюється за допомогою індексу кореляції (коефіцієнта кореляції, або кореляційного відношення). Коефіцієнт кореляції - це числова характеристика, що виражає взаємозв'язок і спільний розподіл двох випадкових величин. Він достатньо точно оцінює ступінь щільності взаємозв'язку за наявності лінійної залежності між факторною та результативною ознаками. За наявності криволінійної залежності обчислюється кореляційне відношення.

Індекс кореляції завжди повинен знаходитися в межах від 0 до 1. Якщо індекс кореляції дорівнює 0, то немає ніякого взаємозв'язку між досліджуваними явищами, якщо індекс кореляції дорівнює 1, то це свідчить про наявність повного функціонального зв'язку між явищами. Вважається, що він обов'язково повинен бути більше 0,75, щоб більше ніж на три чверті зміна результативної ознаки складалась під впливом факторної.

Індекс кореляції може мати як знак плюс, так і знак мінус. Якщо залежність між показниками пряма, то індекс кореляції має знак плюс; якщо залежність між показниками обернена, то індекс кореляції буде мати знак мінус.